

Ad Bouman overleden (1951-2024)

Geheel onverwacht kwam op 8 mei 2024 een bericht van het overlijden van Ad Bouman. Volgens de meege-stuurde rouwkaart was Ad op 72-jarige leeftijd overleden, thuis in Weesp. De crematie vond diezelfde 8 mei plaats in Crematorium Bouwens in Amstelveen. De kaart vermeldde geen sterfdatum, maar dat viel pas op bij herlezing toen de schok voorbij was.

Adrianus Cornelis (Ad) Bouman is 11-09-1951 in Bussum geboren als vierde kind van een gezin dat, vader en moeder meegerekend, uit acht personen bestond. Ad groeide op met twee oudere broers, één oudere en twee jongere zussen. Bij elkaar zes kinderen. Eén zus overleed 2,5 jaar geleden. Moeder Bouman was huisvrouw. Zij heeft nooit buitenshuis gewerkt en zorgde steeds voor het huishouden van het gezin. Ze stond altijd klaar en praatte graag. Vader was, net als Ad, de zwijgzame, luis-terende persoon. Vader Bouman werkte bij verschillen-de bedrijven, het langst bij de Tyresoles bandenfabriek in Naarden, kortere tijd in een lampenfabriek en bij een hovenier in Bussum. Het gezin had het financieel niet breed. De sfeer thuis was liefdevol. Vader was graag bui-ten in de natuur. Ad was de rustigste van alle kinderen en altijd op de achtergrond, maar was wel aanwezig.

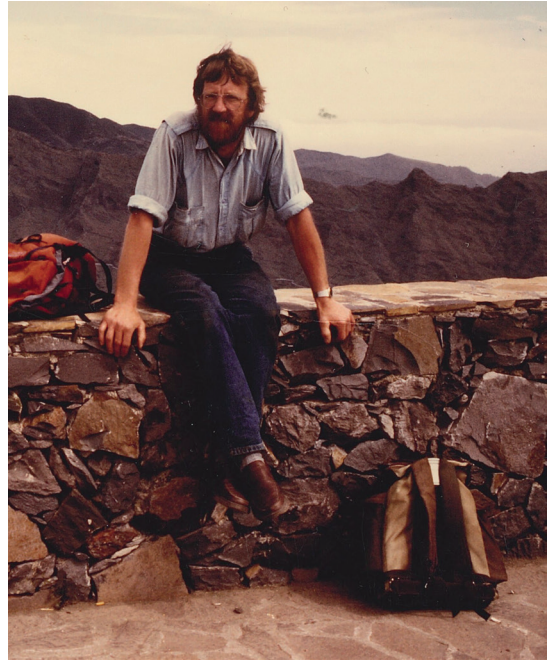
Na de lagere school (St. Josephschool te Bussum) werd Ad in 1962 toegelaten tot de tuinbouwschool in Naar-den. In 1967 behaalde hij daar Cum Laude het diploma. Daarna volgde hij een tekencursus voor het aanleggen van tuinen, waarvoor hij 1968 het getuigschrift kreeg. In 1969 behaalde hij het diploma voor de vervolgopleiding aan de tuinbouwschool. Daarmee was zijn opleiding voorlopig afgerond en kon hij gaan werken.

Hij begon als plantsoenmedewerker bij de gemeente Hilversum en stapte kort over naar een hoveniersbedrijf als hovenier. Eind jaren '70 kwam hij te werken bij Natuurmonumenten in de buitendienst in het Naardermeer. De buitendienst deed allerhande onderhoudswerk, af en toe zwaar en belastend. Een belangrijk deel van het werk bestond uit het maaien van rietlanden en grasland.

Naast zijn werk voor Natuurmonumenten volgde Ad een online Mavo-opleiding waarvoor hij in 1981 het staatsdiploma behaalde. Hij volgde de opleiding vooral om zijn talen te leren, in het bijzonder Engels. Die taal had hij nodig om in de mossen verder te komen.

Het werk in de buitendienst in het Naardermeer had soms een lastige nawerking. Als hij een dag lang riet had moeten maaien met een handmaaimachine, kon hij 's avonds vanwege trillende handen geen mossencoupees meer maken. Hij vertelde daar neutraal over, met een glimlach, alsof het ging over een verrassende waarne-ming.

Dat Ad meer capaciteiten had dan spierkracht leveren werd aanvankelijk door zijn chefs niet gehonoreerd en wellicht ook niet onderkend. Pas veel later kreeg hij wel de ruimte om zich ook met inventarisaties en moni-toring bezig te houden. Dat werk lag hem goed en hij deed het met verve, eerst alleen in het Naardermeer, later ook Het Laegieskamp. Hij heeft diverse rapporten gemaakt over waterplantenkartering van Het Hol, Kortenhoefse Plassen Westzijde, Naardermeer en Hollands-Ankeveense Plassen. Een laatste rapport dateert uit 2014 (Botanische notities uit de beheereenheid Naardermeer 1991-2013). Voor de rapporten kreeg hij veel waardering.

1988, La Gomera. Ad op een muurtje. Foto: Wim Vergouw.

1990, La Palma. Ad Bouman en Huub van Melick bij een rots. Foto: Gerard Dirkse.

Ad stopte met werken vanwege gezondheidsproblemen, maar niet alleen daarom, hij wilde ook meer tijd hebben voor mossen en kevers. De problemen met zijn gezondheid betroffen een van zijn voeten. Tijdens een klus in het Naardermeer raakte een voet bij ongeluk beklemd tussen de boot en een steiger en werd verbrijzeld. Hij moest naar de spoedeisende hulp. Maanden revalidatie volgden. Omdat hij geen auto kon rijden bracht zwager Dick hem voor de controles naar het Tergooi Ziekenhuis in Blaricum. Hij bleef nog een tijd met krukken lopen.

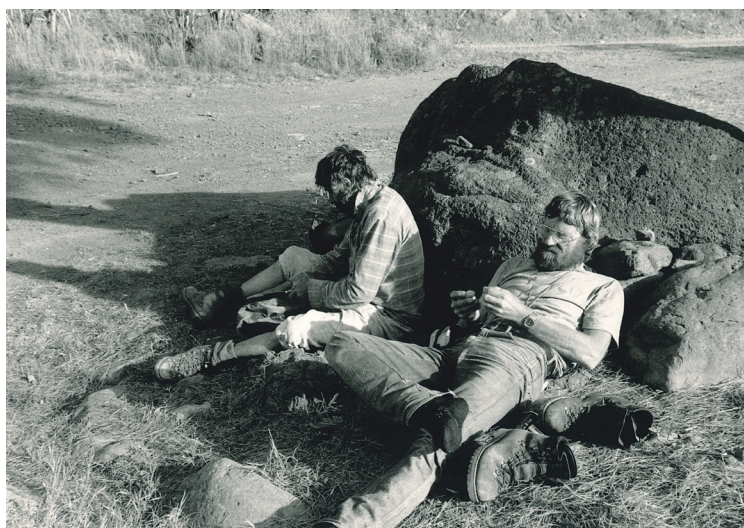

In maart 2015 nam hij afscheid van Natuurmonumenten, waar hij toen bijna 40 jaar in dienst was. Op het afscheid kreeg hij veel lovende woorden. Zijn gezondheid was toen slecht, lopen ging moeizaam. Later ging dat gelukkig weer wat beter en is hij opnieuw inventarisaties en monitoring gaan doen in Naardermeer en Vechtplassen.

Wanneer Ad precies met mossen begon hebben we niet achterhaald, maar het moet in de tweede helft van de zeventiger jaren van de vorige eeuw zijn geweest. Hij leerde mossen determineren o.a. van Sam Groenhuizen die in Amsterdam een mossenwerkgroep leidde. In 1983 kreeg Ad de leiding van die Amsterdamse groep. Hij bleef dat tientallen jaren doen. Ad was ook actief in de landelijke mossenwerkgroep. Hij schreef samen met anderen enkele BLWG-excursieverslagen (Soest, Eefde). Al het mossenwerk was avondwerk.

In 1987 vergezelde Ad de eerste van ons naar Tenerife om mossen te plukken. Tot en met 2000 volgden verzamelreizen naar alle zeven Canarische Eilanden. Sommige eilanden, zoals Tenerife, werden meer dan eens bezocht. Bijzonder was in 1996 de excursie naar Gran Canaria ter gelegenheid van het 50-jarig Jubileum van de BLWG. Klaas van Dort en Jurgen Nieuwkoop deden daarvan in 2003 verslag in *Buxbaumiella*.

Ad leefde in Weesp een vrij teruggetrokken leven en was niet iemand die op de voorgrond trad. Hij was evenmin een ochtendmens. Op de Canarische Eilanden reed hij nooit heen, altijd terug. Hij was sowieso niet erg spraakzaam; vóór de eerste koffie-en-sigaret kwam er helemaal niet veel uit. Hij was toen een vrij stevige roker, had elke reis een afgepaste hoeveelheid zware shag bij zich en zorgde er zorgvuldig voor dat hij aan het einde van de expeditie niet krap kwam te zitten. De eerste jaren (1985-1990) werd tot ver na middernacht nog gedetermineerd. Boeken waren mee en een microscoop. Op excursie werd in het veld wel eens een uurtje slaap inge-

1990, La Palma. Ad Bouman en Huub van Melick pauzeren. Foto: Gerard Dirkse.

1990, La Palma. Ad en Huub op zoek naar bodemmossen. Foto: Gerard Dirkse.

haald. Later werd er niet meer zo laat gewerkt omdat de mossen vertrouwd waren geworden. Wel bleef de gewoonte om elke avond alles wat die dag geplukt was te bekijken. Maar pas nadat eerst de zelf gekookte avondmaaltijd was gegeten. Op de vele expedities naar de Canarische Eilanden werd vrijwel nooit over persoonlijke zaken of familie gesproken. De verzamelreizen in 1987-1992 naar de Canarische Eilanden vormen de grondslag voor de Canarische mossenlijst die in 1993 gepubliceerd werd in *Cryptogamie*.

Ad was een uitstekende mossenkenner en determineerde heel zorgvuldig. Hij loste tal van Canarische mossen-puzzels op en beschreef enkele nieuwe soorten: *Grimmia curviseta* beschreef hij in zijn eentje, *Radula jonesii* en *Rhynchostegiella trichophylla* beschreef hij met anderen. Vanwege zijn scherpe kijk op Canarische riccia's werd *Riccia boumanii* naar hem genoemd in een publicatie in *Journal of Bryology* in 2016.

In 1992-1993 bewerkte hij voor de Nederlandse levermosflora de geslachten *Cephalozia* (in klassieke zin), *Nowellia* en *Cladopodiella*. Hij maakte ook enkele tekeningen voor die flora.

In 2000 ging hij voor het laatst mee op expeditie, ditmaal naar Fuerteventura, een woestijn-eiland. Daarna was hij niet meer over te halen om de eilanden te bezoeken. Hij wijdde zich volledig aan de veenmossen.

Zijn werk aan de Nederlandse veenmossen verdient speciale aandacht. Dat omvat een kritische revisie van bijna alle beschikbare Nederlandse herbariumcollecties van veenmossen. Het was de zo lang gewenste voortzetting van de bladmosrevisie die door Dries Touw en Wim Rubers was begonnen. Ads werk was de afsluiting van de revisie van alle Nederlandse Bryophyta (levermossen, hauwmossen en bladmossen). Behalve de herbariumcollecties determineerde Ad ook veel veenmossen die hij tussendoor kreeg toegestuurd. Ook verzamelde hij zelf waar het maar kon. Op een van die verzameltochten vond hij als eerste *Sphagnum centrale* in Nederland. Toen de flora in 2002 klaar was had hij ongeveer 11.000 collecties gedetermineerd: convoluut openvouwen, veenmos prepareren en determineren, revisiestrookje bijvoegen, convoluut weer dichtvouwen. De administratie komt daar nog bij. Zonder administratie kun je geen samenvattingen maken van morfologie, ecologie en verspreiding. Voor de veenmosflora verzorgde hij zelf ook alle illustraties. Hij tekende met een tektentubus op de microscoop. Meestal begon hij met een tekening in potlood waarna hij deze met een inktpen overtrok.

Om enige maanden achtereenvolgend aan de veenmosflora te kunnen werken ontving hij subsidies van het Prins Bernhard Fonds en de BLWG. Huub van Melick verzorgde het aanvragen van leencollecties, zoals hij dat ook voor Cephaloziaceae had gedaan. De veenmosflora werd feestelijk gepresenteerd op 7 november 2002 in Ankeveen. Aansluitend was er een excursie naar 'De Suikerpot' en een afsluitende borrel. De Nederlandse Veenmossen is het laatste deel van de Nederlandse mossentrilogie.

Na de veenmosflora stortte Ad zich op kevers. In korte tijd had hij al 1000 soorten verzameld in het Naardermeer. In keverkringen viel hij op door zijn kennis en inzet. Eind jaren negentig van de 20ste eeuw kreeg Ad ook belangstelling voor bastaardschorpioenen, millimeter grote geleedpotigen die soms met de verzamelde mossen meeliftten. Het zijn grappige dieren omdat zij met hun kreeftenschaartjes de punt van je pincet pakken en

1996, Gran Canaria, tijdens de BLWG-excursie. Ad Bouman en Gerard Dirkse bij de vindplaats van *Riella notarisii* bij Agaete. Foto: Floor van Gelder.

zich dan omhoog laten tillen. Zij zijn nogal dun gezaaid, dus het duurt lang voordat je een verzameling hebt. Ad spaarde ze voor later.

Sinds ongeveer 2015 werkte Ad mee aan een mossenatlas van de Canarische Eilanden, samen met de eerste van ons en dr. Ana Losada-Lima van de Universiteit van La Laguna, Tenerife. Voor de atlas leverde hij 8300 opgaven. Naar schatting is dat minstens 60% van zijn gehele mossencollectie. Veel van de collecties zijn gepubliceerd in de Canarische checklist en in de bewerkingen van *Radula*, *Rhynchostegiella* en *Crossidium*. Materiaal wisselde hij weinig uit. Een enkele keer stuurde hij een mos dat hij niet op naam kon brengen aan een expert.

Andere landen waar Ad verzamelde: Noorwegen, Zwitserland, Frankrijk, Nederland. Vermoedelijk is hieronder Nederland het best vertegenwoordigd. Alle kevers en mossen van Ad zijn naar Naturalis Biodiversity Center gehaald. Daar zullen zij zoals gebruikelijk worden ontsmet en geadministreerd om tenslotte te worden ingevoegd in de kevercollectie of het mossenherbarium. Dan komen de collecties beschikbaar voor onderzoek.

Ook al kwam Ad niet (meer) naar bijeenkomsten, hij heeft wel steeds contact gehouden met de BLWG en tot in 2024 nog bijgedragen met de invoer van waarnemingen en wijzigingen voor de Verspreidingsatlas en de landelijke database, plus aan het determineren en controleren van lastige of zeldzame soorten.

De verspreidingsdata van zijn Nederlandse mossen zijn allemaal opgenomen in het waarnemingenarchief van de Bryologische en Lichenologische Werkgroep.

Ad verzamelde in maart 2024 nog epifytische mossen in Weesp en Bussum. Op 27 maart 2024 werkte hij nog aan digitale bestandjes van die waarnemingen. Dit is het laatste levensteken dat we van hem hebben.

Ad was geen boekenverzamelaar, maar hij had wel een handbibliotheek met de belangrijkste mosflora's en een aantal tijdschriften, waaronder *Journal of Bryology*. Het entomologische deel van zijn boeken kennen we niet. De belangrijkste mossenboeken zijn geschonken aan de BLWG en de Amsterdamse mossenwerkgroep.

Uit Ads digitale nalatenschap blijkt verder dat hij veel belangstelling had voor regionale geschiedenis, regionale historische geografie en ontdekkingsreizen. Hij hield lijsten bij van boeken en artikelen die hij had gelezen en nog wilde lezen.

Bronnen:

- Bijlsma, R.-J. 2003. De Nederlandse veenmossen. *Buxbaumiella* 64: 58-60.
- Dirkse, G.M., Ana Losada-Lima and Michael Stech, 2016. *Riccia boumanii* Dirkse, Losada & M.Stech sp. nov. (Ricciaceae, Marchantiophyta) in the Canary Islands, the first species of *Riccia* subgenus *Riccia* section *Pilifer* Volk outside South Africa. *Journal of Bryology* 38(2):1-9. DOI:10.1080/03736687.2016.1145523
- Dort, K.W. van & Nieuwkoop, J.A.W. 2003. De bryologische excursie naar Gran Canaria in 1996. *Buxbaumiella* 64: 11-27.
- Harmsen G. 1998. Passie voor mossen. Een historische schets van de Nederlandse bryologie en lichenologie te gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de Bryologische en Lichenologische Werkgroep van de KNNV. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Kruijer, H. 2002. Boekbespreking 1. *Gorteria* 28: 142-143.

Joke Millenaar-Bouman informeerde over Ad's jeugd en opleiding, Heinjo During over zijn mossenwerk, Laurens Sparrius over het waarnemingenarchief en Bart van Tooren over de periode bij Natuurmonumenten.

Nijmegen, augustus 2024

Gerard Dirkse, Sophie Hochstenbach

Ad, zoals hij op zijn pasfoto is afgebeeld.

Chronologische lijst van publicaties en rapporten van Ad Bouman of die waaraan hij meewerkte:

- Bouman, A.C. 1980. De Bryophyten en Myxomyceten van het Naardermeer. Rapport archief Vereniging Natuurmonumenten.
- Bekker, J. & A. Bouman 1983. De najaarsexcursie 1981 naar Eefde. *Buxbaumiella* 13: 37-47.
- Bouman, A.C., W. Mulder & K. van Vliet, 1985. De mossen van Birkhoven. *Buxbaumiella* 17: 45-46.
- Bouman, A.C., G.M. Dirkse and K. Yamada, 1988. *Radula jonesii* spec. nov. (Hepaticae), a new species from Tenerife. *Journal of Bryology* 15(1):161-164. DOI:10.1179/jbr.1988.15.1.161
- Dirkse, G.M. and A.C. Bouman, 1989. Additions to the bryophyte flora of the Canary Isles. *Lindbergia* 15: 145-150.
- Bouman A.C. and G.M. Dirkse, 1990. The genus *Radula* in Macaronesia. *Lindbergia* 16: 119-127.
- Bouman A.C., 1991. *Grimmia curviseta* sp. nov. (Musci) a new species from Tenerife. *Journal of Bryology* 16: 379-382.
- Dirkse G.M., Bruggeman-Nannenga M.A., Bouman A.C., 1991. *Fissidens papillosus* Lac. new to the Canary Islands. *Cryptogamie, Bryologie et Lichenologie* 12: 451-454.
- Dirkse, G.M., A.C. Bouman and A. Losada Lima, 1993. Bryophytes of the Canary Islands, an annotated checklist. *Cryptogamie, Bryologie et Lichenologie* 14(1):1-47.
- Bouman, A.C. 1993. The genus *Cephalozia* in The Netherlands. *Lindbergia* 18: 85-93.
- Tooren, B.F. van, A. Bouman, T.J.M. Spruyt & W.J.R. de Wijs, 1994. Het Naardermeer op weg naar het jaar 2000. *De Levende Natuur*, 95(3), 75-80.
- Bouman, A.C. & B.F. van Tooren, 1995. Het voorjaarsweekend 1994 naar Soest. *Buxbaumiella* 37: 6-19. [<http://www.buxbaumiella.nl/pdf/BUX1995037.pdf>]
- Dirkse, G.M. & A.C. Bouman, 1995. De mosflora van de Canarische Eilanden. *Buxbaumiella* 36: 52-58.
- Dirkse, G.M. and A.C. Bouman, 1995. *Crossidium* (Musci, Pottiaceae) in the Canary Islands (Spain). *Lindbergia* 20(1): 12-25.
- Dirkse, G.M. and A.C. Bouman, 1995. A revision of *Rhynchostegiella* (Musci, Brachytheciaceae) in the Canary Islands. *Lindbergia* 20: 109-121.
- Bouman, A.C., 1996. *Cephalozia* (Dum.) Dum., Maanmos. In: S.R. Gradstein & H.M.H. van Melick, 1996. *De Nederlandse Levermossen en Hauwmossen. Flora en verspreidingsatlas van de Nederlandse Hepaticae en Anthocerotae*: 87- 97. Stichting Uitgeverij KNNV Utrecht.

- Bouman, A.C., 1996. *Cladopodiella* Buch, Stompmos. In: S.R. Gradstein & H.M.H. van Melick, 1996. De Nederlandse Levermossen en Hauwmossen. Flora en verspreidingsatlas van de Nederlandse Hepaticae en Anthocerotae: 100-103. Stichting Uitgeverij KNNV Utrecht.
- Bouman, A.C., 1996. *Nowellia* Mitt., Krulbladmos. In: S.R. Gradstein & H.M.H. van Melick, 1996. De Nederlandse Levermossen en Hauwmossen. Flora en verspreidingsatlas van de Nederlandse Hepaticae en Anthocerotae: 98-99. Stichting Uitgeverij KNNV Utrecht.
- Bouman, A.C., 1996. Waterplantenkartering in de Ankeveense plassen. Rapport Vereniging Natuurmonumenten.
- Bouman, Ad C., 1997. Waterplantenkartering in de Kortenhoefse Plassen westzijde. Rapport Vereniging Natuurmonumenten.
- Tooren, B.F. van & A.C. Bouman, 1998. Mossen op de buitenplaats Schaep en Burgh. De Levende Natuur, 99(4), 150-152.
- Bouman, A.C., 1995-2000. Botanische notities uit de beheerseenheid Naardermeer. Rapport Vereniging Natuurmonumenten.
- Bouman, A.C., 2000. Waterplantenkartering in de Ankeveense plassen. Rapport Vereniging Natuurmonumenten
- Siebel, H.N., B.F. van Tooren, H.M.H. van Melick, A.C. Bouman, H.J. During & K.W. van Dort, 2000. Bedreigde en kwetsbare mossen in Nederland. Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. *Buxbaumiella* 54: 1-86.
- Bouman, A.C., 2002. De Nederlandse Veenmossen, flora en verspreidingsatlas van de Nederlandse Sphagnopsida. KNNV Uitgeverij, Utrecht, Hardcover, 152 pagina's, ISBN 978-90-5011-162-1.
- Bouman, Ad C., 2002. Waterplantenkartering in Het Hol. Rapport Vereniging Natuurmonumenten.
- Bouman, Ad C., 2002. Waterplantenkartering in de Kortenhoefse Plassen westzijde. Rapport Vereniging Natuurmonumenten.
- Mars, H. de & A. Bouman, 2002. Grote watervan ook een bedreiging voor zwak gebufferde vennen. De Levende Natuur 103 (1), p. 22-25.
- Bouman, A.C., 1993 t/m 2004. Botanische notities uit het Naardermeer. Interne rapporten. Vereniging Natuurmonumenten, 's-Graveland.
- Bouman, A.C., 2004. Moerasbossen in het Naardermeer. Rapport Vereniging Natuurmonumenten, 's-Graveland.
- Bouman, A.C. & B.F. van Tooren, 2005. Het Laegieskamp, een blauwgrasland op de overgang van zand en veen. *Stratiotes* 30: 48-55.
- Bouman, A.C., 2006. Vegetatiekartering Naardermeer. Rapport Vereniging Natuurmonumenten, 's Graveland.
- Bouman, Ad C., 2006. Waterplantenkartering in Het Hol. Rapport Vereniging Natuurmonumenten.
- Bouman, A.C., R.J. Bijlsma & H.J. During, 2007. *Dicranella howei* (Kalkgreppelmos) in Nederland. *Buxbaumiella* 79: 1-3. [<http://www.buxbaumiella.nl/pdf/BUX2007079.pdf>]
- Bouman, A.C., 2007. Naardermeer, beheerverslag 1936-2000. Rapport Vereniging Natuurmonumenten.
- Bouman, Ad C., 2009. Waterplantenkartering in de Kortenhoefse Plassen westzijde. Rapport Vereniging Natuurmonumenten.
- Bouman, Ad C., 1992, 1996, 2001, 2005, 2011. Waterplanten in het Naardermeer. Verslag Vereniging Natuurmonumenten.
- Bouman, A.C., 2011. Waterplanten in het Naardermeer 1984 – 2011. Rapport Vereniging Natuurmonumenten.
- Bouman, A.C., 2012. Waterplantenkartering in de Hollands Ankeveense Plassen. Rapport Vereniging Natuurmonumenten.
- Bouman, Ad C., 2012. Waterplantenkartering in de Kortenhoefse Plassen Westzijde. Rapport Vereniging Natuurmonumenten.
- Bouman, Ad C., 2013. Waterplanten in Het Hol. Rapport Vereniging Natuurmonumenten.
- Bouman, A.C., 2013. Het Naardermeer. Twintig jaar monitoring in de oeverlanden aan de oostzijde van de Bovenste Blik. Rapport Vereniging Natuurmonumenten.
- Bouman, Ad C., 2014. Botanische notities uit de beheerseenheid Naardermeer 1991-2013. Rapport Vereniging Natuurmonumenten.